

Riyaset-i Cümhur Filarmoni Orkestrası

Türkiye’de Batılı tarzda ilk askeri müzik topluluğu olan Osmanlı Saray Bandosu’nu, Sultan II. Mahmut’un talimatıyla 1828 yılında Giuseppe Donizetti (1788-1856) kurmuştur. Daha sonra Muzika-i Hümâyûn adıyla anılan bu topluluğun bünyesine bir “Saray Orkestrası” ile “Fasıl Heyeti” eklenmiştir. Muzika-i Hümâyûn, yani Askeri bando Osmanlı Devleti’nin çöküşüne kadar varlığını korumuştur. Sultan V. Mehmet Reşat döneminde -Birinci Dünya Savaşı- mehter sembolik olarak yeniden canlandırılmışsa da, padişahın sarayında ve diğer bürokratik birimlerde yapılan üst düzey devlet töreni ve kabullerde Muzika-i Hümâyûn törenlerin ayrılmaz bir parçası olmuştur. **VI. Mehmet Vahdettin** döneminde Muzika-i Hümâyûn padişaha bağlı bir kurum olarak varlığını sürdürmüştür. Kurtuluş Savaşı’nın zaferle sonuçlanmasının ardından, 01 Kasım 1922 tarihinde saltanatın kaldırılmasıyla Muzika-i Hümâyûn, Halife Abdülmecit Efendi’ye bağlanmıştır. Muzika-i Hümâyûn, bundan böyle kimi zaman bando veya orkestra adıyla anılmaya başlanmış, Abdülmecit Efendi’nin halifeliği süresince 18 Kasım 1922 tarihinden **hilafetin kaldırıldığı**, 03 Mart 1924 tarihine kadar İstanbul’da faaliyetlerine devam etmiştir. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet’in ilanından sonra ülkede devlete bağlı tüm kuruluşlarda olduğu gibi, bandonun yani orkestranın önünde yeni bir ufuk açılmıştır. Hilafet’in kaldırılmasından hemen sonraki hafta 9 Mart 1924 tarihinde bandonun Ankara’da konser vereceği haberi gazeteler aracılığıyla duyurulmuş, ancak iki gün gecikmeli olarak 11 Mart 1924’te konser icra edilmiştir. Bando yeni başkent Ankara’da ilk konserini Ulus’taki Meclis binasının karşısındaki Milli Sinemada vermiştir. Devlet erkanı ile yabancı ülke temsilcileri önünde zor bir sınavdan geçerek büyük bir başarı kazanan bando, 27 Nisan 1924 tarihinde Cumhurbaşkanı **Mustafa Kemal** Paşa’nın emriyle İstanbul’dan Ankara’ya taşınmıştır. Riyaset-i cümhur Mûsikî Heyeti adıyla Müdafaa-i Milliye Vekâleti (Milli Savunma Bakanlığı)’ne bağlanmıştır. Bu kurum, 1933 yılında Cumhurbaşkanlığı Filarmoni Orkestrası, 1958 yılında da Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası adını almıştır. Genç subaylık döneminde yaptığı Fransa seyahati ve 1913-1915 yıllarındaki **Sofya Askerî Ataşeliği** görevi esnasında Avrupa ülkelerinde devlet başkanlarına bağlı filarmoni orkestralarının olduğunu gören Atatürk, Türkiye devletinin merkezinde de böyle bir teşkilatlanmanın gerçekleştirilmesinin gerekliliğini hissettiğinden orkestra Ankara’ya getirilmiştir. Çağdaşlaşma yolunda önemli adımlar atan Türkiye Cumhuriyeti’nde, sadece idarî, iktisadî ve toplumsal alanlarda değil, kültür ve sanat alanında da çok yönlü bir yenilik hareketi başlatılmıştı. Cumhurbaşkanlığı makamının her zaman hizmetinde olan, resmî kabullerde ve törenlerde çağdaş müzik anlayışını sergileyen bir orkestranın Ankara’da hizmet vermesini arzu eden Mustafa Kemal Paşa, bütün kurum ve kuruluşlarıyla çağdaş bir devlet kurmak istiyordu. Orkestra; Ankara’ya geldikten ve yeniden düzenlendikten sonra, Riyaset-i Cümhur Musikî Heyeti adıyla anılmaya başlandı. Ankara’da daha geniş çaplı bir teşkilatlanma gerçekleştirildi. Orkestranın İstanbul’da verdiği konserlere benzer etkinlikler, Ankara’da Türk Ocağı Salonu’nda sürdürüldü. Konserlere gelen devlet büyüklerinden görülen teşvik ve takdirler üzerine 1924 yılında Ankara’da **Musikî Muallim Mektebi** açıldı. Orkestranın İstanbul’dan Ankara’ya naklinde ünlü müzik adamı ve icracısı, İstiklal Marşı’nın bestecisi **Osman Zeki (Üngör)** Bey’in büyük hizmetleri geçmiştir. O aynı gayretlerini başkentte Musikî Muallim Mektebinin açılması esnasında da devam ettirmiştir. 1924 yılında Ankara’da, müzik öğretmeni yetiştirmek üzere Musikî Muallim Mektebi kurulmuş, bu kurum 1936 yılında kurulan Konservatuvarı da içinde barındırarak daha sonra **Gazi Eğitim Enstitüsü’ne** bağlanmıştır. Konservatuvar ise **Ankara Devlet Konservatuvarı** olarak ayrı ayrı zamanlarda Milli Eğitim Bakanlığı ile Kültür Bakanlığı’na bağlanmıştır. Musikî Muallimi Mektebi’nin açıldığı yılda ilköğretimden itibaren Türkiye her derecedeki okul müfredatında müzik dersleri de yer almaya başlamıştır. Riyaset-i Cümhur Musikî Heyeti veya orkestra tarafından **Türk Ocağı’nda** gerçekleştirilen düzenli konserlere ilave olarak, daha geniş kitlelere ulaşabilmek için radyo konserlerine de büyük önem verilmiştir. Orkestra

elemenları, Salon Orkestrası olarak **Ankara Palas** Otelinin bodrum katındaki radyo istasyonundan halka yönelik yayınlar yaparak Çağdaş Türk Müziği'nin temellerini atmaya çalışıyorlardı. Bir süre sonra radyo, Postahane'nin altına, ardından Kızılay'daki eski Sular İdaresi'nin bulunduğu binaya getirilmiş ve orkestranın müzik yayınlarına oradan devam edilmiştir. Bu arada Salon Orkestrası genişletilmiş ve Osman Zeki (Üngör) Bey'in yönetiminde konserlere devam edilmiştir. Bir de Oda Müziği Birliği teşkil edilmiştir. Ekrem Zeki (Zeki Üngör Bey'in oğlu), Halil Onayman, Ziya Esen, ve Edip Sezen gibi sanatçılar tarafından başkentte konserler verilmeye başlanmıştır. Orkestra daha sonra yurt dışı turnelere de çıkmıştır. İlk yurt dışı turnesi 1926 yılında **Karadeniz Gemisi**'nde düzenlenen yerli malı sergisinin ardından Avrupa'nın sahil şehirlerine yapılan (7 Haziran 1926/ 5 Eylül 1926) 4 aylık gezidir. Bu gezi esnasında gidilen yerlerde verilen konserler Avrupa kentlerinde ilgiyle izlenmiştir. Riyaset-i Cumhur Musikî Heyeti'nin fasıl kısmı 1924 yılından 1932 yılına kadar Milli Savunma Bakanlığına bağlı olarak faaliyetlerini sürdürdü. Osman Zeki Bey'in çabaları ile orkestra, 25 Mayıs 1932 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlandı. Bu tarihte Cumhurbaşkanı Atatürk, orkestrayı Cumhurbaşkanlığı makamının adını vererek onurlandırmıştır. Böylece Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası kurulmuş oldu. Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrasının yurt dışı konserleri sonraki yıllarda da devam etmiştir. Bu gezilerde diğer ülke müzik guruplarıyla kurulan iletişimin ardından takip eden yıllarda Cumhuriyet Devrimleri'nin amaçladığı köklü değişimlerin ışığında Zeki Üngör; yabancı uzmanlarla birlikte Musiki Muallim Mektebi'nden doğacak Konservatuvar (1936) ve ona dayanılarak kurulacak Opera için gerekli ilk planları ve raporları hazırladı. Önce Musiki Muallim Mektebi'nin daha sonra konservatuvarın kurulması, Orkestra, Opera ve Bale halka açıldı. Sanatçı ve öğretmen yetiştirmek üzere yurt dışına müzik sanatı alanında eğitim görmek üzere yetenekli öğrenciler gönderildi. Özellikle 1930'lu yıllarda; Atatürk'ün teşvikiyle yurt dışına gönderilen öğrenciler arasında Türk müziğinin önemli ve dünya çapında tanınmış sanatçıları yetişmiştir. Atatürk döneminde yapılan reformlara duyulan şükran duygusunun gereği olarak Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın, her yıl Atatürk'ü Kasım ayında, **İnönü**'yü Aralık ayında özel bir konserle anması gelenek haline gelmiştir. Atatürk ve İnönü'nün cumhurbaşkanlığı döneminde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ve müzik sanatıyla ilgilenenler devletin en üst makamı tarafından daima himaye edilmiştir. Saltanat'tan Cumhuriyet'e devredilen kurumlardan Türkiye Cumhuriyeti döneminde iltifat gören nadir kurumlardan biri olan Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası, Çağdaş Türk Müziği'ne önemli katkılarda bulunmuştur. Riyaset-i Cumhur adının alınışıyla bando ve orkestra kesin olarak birbirinden ayrılmış, Zeki (Üngör) Bey, bandonun kuvvetli elemanlarını ve bazı enstrümanları orkestraya aktarmıştır. Birçok kurumun oturmakta olduğu bu devrede sanatçılar arasında yaşanan iç tartışmalardan en çok zarar gören ve rahatsız olan Zeki Üngör olmuştur. Bu nedenle meslekî düşüncelerini sonuna kadar uygulayamadan orkestra şefliği, Musiki Muallim Mektebi Müdürlüğü ve müzik işlerinin başı durumunda bulunduğu görevlerden 1934 yılında ayrılmıştır. Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası tarafından oda ve sahne müziği alanında pek çok eserler hazırlanmıştır. İşte bunlardan birkaçı: 1929'da Trio, "Fantezi", 1930'da "Süit", keman ve piyano için, 1933'de Yaylılar Kuarteti, 1932'de "Yalova Türküsü", 1932'de de "Sarı Zeybek" adlı eserler hazırlanmış ve sahnelenmiş, hem cumhurbaşkanı Atatürk'ün, hem de diğer devlet ricalinin beğenisini kazanmıştır. Klasik Türk Sanat Müziği alanında da 1926'da "On Saz Semaisi", 1927'de "Bayati Araban Peşrev", "Bayati Araban Saz Semaisi" ve "Segah Peşrev" hazırlanmıştır. 1932'de "Romantik Uvertür", 1935'de "Prelüd ve iki dans" 1936 yılında ise "Türk Suiti" adlı orkestra eserleri hazırlanmıştır. Böylece batı tarzı askerî teşkilatlanmanın gereği olarak teşkil edilen Muzika-i Hümâyûn'la başlayan süreç, Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası'nın kurulmasıyla tamamlanmıştır. Artık evrensel ölçütler içinde sanat yapan, tek kaygısı topluma daha nitelikli müzik sunabilmek olan Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası vardır. Orkestra daha sonraki yıllarda Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası adıyla anılmıştır. Bundan sonraki dönemde yaşanan süreç, Türk müziğinin her alanda gelişme ve ilerlemesinin öyküsüdür. Bu sürecin devamında dünya

apında Türk müziğini tanıtın adamların yetişmesi olmuştur. **Ferit Anlar**, **Adnan Saygun** ve Hikmet Őimřek gibi müzik adamları ile Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası hem yurt içinde hem yurt dışında pek çok başarılar imza atmıştır. Özellikle bunlar içerisinde yer alan Hikmet Őimřek sadece klasik müziğin Türkiye'de yerleşmesine katkıda bulunmamış, Türk besteci ve sanatçılarının yurt dışında da tanınmalarını sağlamıştır.

Zekeriya TÜRKMEN

KAYNAKÇA

ATAMAN, Sadi Yaver, **Atatürk ve Türk Musikisi**, Kültür Bakanlığı, Ankara 1991.

ELEBİOğLU, E., **Tarihsel Açıdan Evrensel Müzięe Giriř**, dal Neřriyat, İstanbul 1986.

KÖSEMİHAL, M.R., **Türkiye-Avrupa Musiki Münasebetleri**, Numune Matbaası, İstanbul 1939.

KÜTAHYALI, ., **aędař Müzik Tarihi**, Varol Matbaası, Ankara 1981.

SAY, A., **Müzik Tarihi**, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara 1997.

SELANİK, C., **Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni**, Doruk Yayıncılık, Ankara 1996.

27/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/riyaset-i-cumhur-filarmoni-orkestrasi/?pdf=3401> adresinden eriřilmiřtir